SOSIALØKONOMEN

NR. 3 JUNI 1958

AV INNHOLDET:

Realinntektsutviklingen siden 1949

☆

Inntrykk fra studiereise

☆

Kan vi forutsi markedsutviklingen

☆

Studieordningen

SOSIALØKONOMEN

Tidligere Stimulator

Nr. 3 — 12. årgang — juni 1958

Utgiver: Sosialøkonomisk Samfunn

Ansvarlig redaktør: Harald Hanssen-Bauer, telef. 56 57 70

Medredaktør: Gunnar Fløystad, telef: 33 35 00

Forretningsfører: Helga Løken, Fredriksgt. 3, Oslo, telef. 33 35 00

Sosialøkonomen utkommer med 10 nummer pr. år og sendes gratis til medlemmene av Sosialøkonomisk Samfunn.

Abonnementspris pr. år: Kr. 30,— (for 1958: kr. 20,—), postgiro 15530, Universitetsforlagets tidsskrifter.

Løssalg: Kr. 3,— pr. nummer.

Alle henvendelser angående abonnement og forsendelse rettes til
UNIVERSITETSFORLAGET Karl Johans gate 47, Oslo

Annonser tegnes ved forretningsføreren, Fredriksgt. 3, Oslo, telef. 33 35 00, postgirokonto 16354.

ANNONSEPRISER:

Bakre omslagsside	kr. 300,—	1/4 side	kr. 90,—
1/1 side	kr. 250,—	1/8 side	kr. 55,—
1/2 side	kr. 150,—	1/16 side	kr. 35,—

INNHOLD

Om sosialøkonomenes oppgaver 3
Hans Heli: Realinntektsutviklingen siden 1949. . 4
Johan Frøland: Inntrykk fra besøk i Verdensbanken, Pengefondet og Federal Reserve System 6
Harald Hanssen Bauer: Kan vi forutsi markedsutviklingen? 8
Odd Høkedal: Innstilling til ny studieordning for sosialøkonomene 12
Litteratur 14
Embetseksamen våren 1958, m.m.. 18

Brødrene Tengs

Om sosialøkonomenes oppgaver

Sosialøkonomene har selvsagt mange forskjellige oppgaver, alt etter som hva arbeidsområdet for den enkelte økonom er. Det vi imidlertid her først og fremst tenker på er en oppgave alle økonomer har felles, uansett hvilket arbeidsområde de ellers måtte ha. Denne oppgave er å heve saklighetens fane i den økonomisk-politiske debatt og å søke debatten ledet inn i et spor hvor det er relevante realiteter og ikke «pavens skjegg» som diskuteres. Målet må være at de ulike standpunkter trer frem som logiske slutninger av tydelig presiserte tankerekker basert på spesifikke og nøye presiserte vurderinger.

Den tanke vi her forfekter er ikke ny. Men vi er på ny blitt minnet om den ved lesningen av Bjørn Thalbergs avhandling «Grunntanker bak økonomiske utbyggingskrav i Norge 1945—1955». Etter vår mening er Thalbergs avhandling et verdifullt bidrag fra sosialøkonomenes side nettopp når det gjelder å analysere den økonomisk-politiske debatt fra et strengt vitenskapelig synspunkt.

Johan Vogt er inne på ukonvensjonelle og interessante tankebaner i sin bok «Intervju med fremtiden» med undertitel «Norge anno 1980». Han sier bl. a.:

> *«Et av de mest vellykte tiltak var opprettelsen av institutter for saklighetsanalyse. Disse institutter tok for seg alle viktige taler og artikler fra de politiske førere. Disse innlegg ble analysert punkt for punkt i samsvar med den vitenskapelige logikks krav. Dette vakte selvsagt til å begynne med en veldig forargelse blant samtlige politikere. Det viste seg at praktisk talt alt hva politikerne sa ikke var annet enn ubevisbare påstander.*
>
> *Det store publikum hadde imidlertid stor fornøyelse av å følge disse avkledninger. Publikasjonene fra disse institutter fikk en meget stor utbredelse, nesten som en folkeforlystelse, idet de store koryfeer i tur og orden alle sammen ble satt i gapestokken.»*

Litt lenger ute i boken heter det videre:

> *«De politiske divergenser hørte selvsagt ikke opp. Disse ble imidlertid redusert til det de er i sitt nakne grunnlag, nemlig rene interessemotsetninger mellom de ulike samfunnsgrupper og de ulike folkeslag.»*

En annen kjent personlighet som har viet det problemområde vi her er inne på sin oppmerksomhet er Wilhelm Røpke. I en artikkel «Nationaløkonomi og Moral», i det danske tidsskrift «Perspektiv» sier han bl. a. følgende:

> *«Men utover dette har nasjonaløkonomen også en ganske spesiell oppgave å løse innenfor det moderne demokrati. Han har den beskjedne, men dess nyttigere misjon å la tingenes ubestikkelige logikk tale, mens de politiske lidenskaper raser og økonomiens særinteresser vil gå sine egne veier. Han må dra ubehagelige kjensgjerninger og sammenhenger frem i dagens lys. Han må — med objektiv rettferdighet — stille alt på den rette plass, stikke hull på sepebobler, avsløre illusjoner og konklusjoner, og overfor hele verden forfekte den sannhet at 2x2 er 4. Hans fag er skapt til å være den anti-ideologiske, anti-utopiske og dessillusjonerende vitenskap par excellence. Derved yter det samfunnet den uvurderlige tjeneste å avkjøle de politiske lidenskapers temperatur, å bekjempe massemyter og å gjøre livet surt for alle demagoger, finanstrollmenn og økonomiske heksemestere.»*

Vi er ganske enige i viktigheten av den oppgave sosialøkonomene har når det gjelder å fremme videnskapelig saklighet i økonomisk-politisk debatt. Særlig viktig er dette sett på bakgrunn av den store betydning reklame- og propagandamidler etter hvert har fått og får. Det vil være synd om et demokratisk lands styre skal få en sammensetning som først og fremst er bestemt av hvilket parti det er som har knyttet til seg de beste propagandister eller reklamefolk.

Det som her hevdes utelukker selvfølgelig ikke at økonomene — som privatpersoner — tar et klart vurderingsmessig standpunkt i den politiske strid. Det ville tvert i mot være synd om den skolerte økonom stiller seg helt utenfor den politiske strid. Men økonomene har som en viktig plikt å analysere sine egne og andres standstandpunktene bygger på videnskapelig fastdan personlige vurderinger kommer inn og hvor standpunktene bygger på vitenskapelig fastslåtte sannheter. Og økonomen har videre som sin plikt å søke å bibringe andre den samme holdning.

En del er utrettet på dette område. Vi kan f. eks. nevne den ting at politikerne har tatt i bruk nasjonalregnskapet og dets konsistente sett av begreper. Men meget står igjen å utrette både i form av mer kritisk saklighetsanalyse og mer positivt i form av veiledning for logiske utledninger, for klar og kort fremstilling av premisser osv. — Helt frem når vi aldri, men kanskje så langt at de politiske partiers programmer foran stortingsvalgene ikke lenger blir så håpløst generelt formet, og så langt at det ikke lenger blir fordelaktig for politiske demagoger å snakke friskt i vei.

Realinntektsutviklingen siden 1949

Beregnet realinntekt og lønnsforhandlinger

AV HANS HELI

Cand. oecon. Hans Heli ved Universitetets Sosialøkonomiske Institutt har gjennomført enkelte beregninger vedrørende reallønnsutviklingen i de senere år. Resultatene av disse beregninger fremlegges i artikkelen nedenfor. Heli ser også beregningsresultatene i et videre perspektiv. Han reiser spørsmålet om man ved lønnsforhandlingene i de senere år har hatt tilstrekkelig gode data vedrørende reallønnsutviklingen å bygge på, og om slike data er blitt tillagt tilstrekkelig vekt.

Red.

Nedenfor er foretatt en beregning av realinntekt i årene fra 1949. Beregningene er et forsøk på å vise hvordan den disponible inntekt har utviklet seg i forhold til prisene. Beregningsgrunnlaget er den såkalte «indektsfamilies» årsinntekt i 1947—48. Denne «familie» representerer det utvalg på 452 arbeiderfamilier i byer og industristeder som Statistisk Sentralbyrå innhentet husholdningsregnskaper fra i 1947—48. «Gjennomsnittsfamilien» i dette utvalget bestod av mann, kone og 2 barn. Inntekten bestod for det vesentlige av mannens hovedinntekt og for en mindre del av hans biinntekt og av konas inntekt, barnetrygd m. v.

Inntekten for årene 1949 og senere er framkommet ved å legge til den samme prosentvise tilvekst som den en voksen mannlig arbeider i industri fra år til år har hatt i sin lønn ifølge lønnsstatistikken. Det er således forutsatt at hele familieinntekten øker i samme takt som industriarbeiderlønnen. Dermed framkommer en nominell lønn på 16 000 kr. i 1957.

Til sammenligning med denne årsinntekt kan nevnes at den timelønn som voksne mannlige industriarbeidere hadde i 1957 etter lønnsstatistikken vil gi en årsinntekt på 12 000 kr. for 2 200 arbeidstimer. Denne timelønn utgjør gjennomsnittsfortjeneste på tid, akkord og overtid inkludert betaling for bevegelige helligdager og 1. og 17. mai. Årsaken til at «indeksfamiliens» inntekt ligger høyere enn den gjennomsnittlige årslønn for industriarbeidere, er bl. a. at beregningsgrunnlaget for 1947—48 ligger høyere D.v.s. de arbeidere som var med i husholdningsundersøkelsen dengang hadde en høyere lønn enn gjennomsnittet. Dette kan delvis henge sammen med at de befant seg i aldersgrupper som har høyere lønn og flere former for tillegg enn både de yngre og de eldre arbeidere.

Dette nevnes for å forklare at det ikke er den absolutte årsinntekt (de 16 000 kr. i 1957) som er den vesentlige for de beregninger som er foretatt, men utviklingen av inntekten fra år til år.

Fra den opptjente familieinntekt er trukket betalte direkte skatter til stat og kommune samt alderstrygdavgift og krigspensjoneringsavgift. Skattene er beregnet av den inntekt familien hadde i foregående inntektsår. Da vi ikke vet hva de enkelte familier i forbruksundersøkelsen har betalt i skatter på sine respektive hjemsteder fra år til år, har vi lagt Oslo-tabellen til grunn. Familien er satt midt mellom skatteklasse III og skatteklasse IV. En familie på mann, kone og 2 barn hører egentlig hjemme i skatteklasse IV, men da reduksjonstabellene for Oslo er gunstigere enn for landet forøvrig, er det gjort en slik justering for å komme noe nærmere den skatt arbeiderfamilier av denne type betaler i byer og industristeder. De direkte skatter er økt fra 1000 kr. i 1948 til 1560 i 1948 og 2700 kr. i 1957.

Deretter er fratrukket betalte trygdepremier og fagforeningskontingent. Dermed framkommer den disponible inntekt. Denne er steget fra vel 7500 kr. i 1948 til 10 000 kr. i 1952 og til nærmere 13 000 kr. i 1957.

I neste avsnitt av tabellen er vist hvor meget denne inntekt har steget fra år til år gjennom perioden. Lønnsøkningen har variert fra 2 til 17 prosent. Dette er av interesse å sammenholde *med stigningen i prisene.* Denne er uttrykt ved den prosentvise øking fra år til år i levekostnadsindeksen. Utviklingen fram til 1952 preges av den sterke prisstigning som har devalueringen i 1949, opprustingen og Koreakrigen som ytre årsaker. Denne prisstigning er kompensert ved lønnstillegg, men noe forsinket. I tiden deretter er prisoppgangen moderat, nml. mellom 1 og 4 prosent om året. Lønnsstigningen har vært relativ jamn hvilket kanskje gir uttrykk for at de rykk som framkommer ved de periodiske tariffoppgjør utjamnes noe av lønnsglidning.

I de siste år har inntekten økt sterkere enn prisene. Dette gjelder særlig for årene 1955 og 1956. For å få et bedre inntrykk av utviklingen er det stilt opp indekstall som viser økingen i disponibel inntekt. 1949 er satt lik 100. Inntekten er økt med 69 prosent fra 1949. Den opptjente inntekt er steget med 82 prosent og skatter m. v. med 155 prosent.

I linjen nedenfor er indekstallet for levekostnadene stilt opp. Det viser at prisene i 1957 lå 52 prosent høyere enn i 1949. Eller nøyaktigere: prisene på det utvalg av varer og tjenester som familier av den type som var med i forbruksundersøkelsen til Statistisk Sentralbyrå i 1947—48, og senere i 1951—52, jamnt over brukte steg så meget. Forbrukere som har en annen varesammensetning i sitt husholdningsbudsjett vil kunne ha opplevet en sterkere prisstigning, eller en mindre sterk prisstigning. Stort sett kan en regne med at det meste av det arbeiderfamiliene med barn bruker går inn i «indeksfamiliens» vareutvalg.

Forholdet mellom tallene for hvert år i linje

4 og linje 5 gir et tilnærmet uttrykk for den endring i realinntekt familien har hatt siden 1949. I året 1957 lå realinntekten 11 pst. høyere enn i 1949. Betrakter en de enkelte år fra 1950, viser det seg at realinntekten falt i 1950, holdt seg uforandret i 1951 og steg i 1952. Da lå den imidlertid på samme nivå som i 1949. Lønnsstigningen holdt i disse år ikke følge med prisstigningen. I 1953 steg realinntekten med 3 prosent for så å falle litt igjen i 1954. I årene deretter har så reallønnen økt, om enn noe svakt i 1957.

I forbindelse med den prisstigning som nå skjer, kan det være av interesse å beregne hvor store lønnstillegg som må gis for at reallønnen slik den var i 1957 skal opprettholdes. Dette er gjort i tabellens to siste kolonner.

I det første alternativ: 1958 I, er det regnet med at prisindekstallet vil ligge på 160, d.v.s. den grense som betinger lønnsforhandlinger. For at reallønnen skal opprettholdes, må da den disponible inntekt ligge på 13 415 kr. på årsbasis og den opptjente inntekt, med en beregnet skatt på 2 860 kr. vil da måtte bli 16 800 kr.

Dette representerer en øking i forhold til 1957 på 5 prosent. Hvis indekstallet skulle stige til 165, betinger det en opptjent inntekt på 17 400 kr., eller nær 9 prosent mer enn i 1957. Vi kunne kalle disse inntektstilvekster for *beregnede lønnstillegg*. De skulle gjelde for en industriarbeiderfamilie (eller familier) i byer og industristeder. Det må dog bemerkes at tilvekstene er regnet ut på grunnlag av gjennomsnittsinntekt for året 1957 og således ikke behøver å bli lik de tariffmessige tillegg som ville komme på tale hvis realinntekten skulle opprettholdes under en prisstigning. For å komme fram til de tariffmessige tillegg, måtte det foretas en omregning fra de nåværende grunnlag med spesifikasjoner for de enkelte fag. Dette lar seg formodentlig forholdsvis lett gjennomføre såsant man kan komme fram til gode tall for beregnet årslønn i de respektive grupper.

Om beregningene ovenfor skal bemerkes at trygdepremie er tatt med for å vise den samlede sum av pliktige utgifter. De skulle for øvrig vært holdt utenfor levekostnadsgrunnlaget, hvor de dog inngår. Videre må bemerkes at tallet for direkte skatt i 1957 og for de to 1958-alternativer er en skjønnsmessig vurdering av virkningen av den nye betalingsordning. Den reallønnsforbedring som skyldes det offentliges økte tjenesteytelser (f. eks. undervisning), og utgjør noe av det vi får igjen for skattene, er ikke beregnet.

Om man kan regne seg fram til slike tillegg i de tariffmessige lønnssatser som omregnet til årsbasis skulle gi kompenasjon for prisstigningen (hvis det er dette som skal være målsettingen) måtte man ta hensyn til det tap lønnsmottakerne lider under en prisoppgang ved at lønnstillegene kommer for sent. Hvis vi antar at indekstallet for levekostnader når det nivå som betinger forhandlinger mellom hovedorganisasjonene og «full kompensasjon» skal gjennomføres, må de nye lønnssatser ligge slik at den samlede lønn som utbetales etter disse pluss den lønn som ble utbetalt tidligere i året etter de gamle satser tilsammen når den fastsatte høyde. Hittil har det vært høyst uklart hva «kompensasjon» egentlig innebærer. Ved de fleste lønnsrevisjoner etter krigen har det ikke vært gitt full kompensasjon, men vært foretatt avkortninger. Dette er vesentlig gjort på to måter. For det første har en direkte avkortning i lønnstillegget funnet sted ved en mekanisk omregning over indekstallet. For det andre har det hyppig hendt at prisene har steget relativt raskt etter at en lønnsordning var truffet, slik at levekostnadsindeksen gjennom den største del av perioden har ligget like opp under «den røde strek».

			1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958 I	1958 II
1.	Beregnet årsinntekt	kr.	8800	9200	10500	11900	12500	13100	13800	14900	16000	16800	17400
	Skatt	kr.	1000	1240	1250	1560	1530	1720	1900	2200	2700	2860	2970
	Trygdepremie	kr.	143	151	156	172	219	265	265	270	325	325	325
	Fagforeningskontingent	kr.	120	120	140	160	180	180	180	180	200	200	200
	Sum fradrag	kr.	1263	1511	1546	1892	1929	2165	2345	2650	3225	3385	3495
	Disponibel inntekt	kr.	7537	7689	8954	10008	10571	10935	11455	12250	12775	13415	13905
2.	Prosentvis øking i disponibel inntekt fra foregående år			2	17	12	7	3	5	7	4	5	9
3.	Prosentvis øknig i levekostnadsindeksen			5	16	9	2	4	1	3	3	5	9
4.	Indeks for disp. inntekt 1949 = 100		100	102	119	133	140	145	152	163	169	178	183
5.	Levekostnadsindeksen 1948 = 100		100	105	122	133	136	142	143	148	152	160	165
6.	Indeks for disponibel realinntekt (4/5)		100	97	97	100	103	102	106	110	111	111	111

Inntrykk fra besøk i Verdensbanken, Pengefondet og Federal Reserve System

A JOHAN FRØLAND

Cand. oecon. Johan Frøland i Norges Bank har vært på reise og besøkt Verdensbanken, Pengefondet og andre økonomiske institusjoner som de fleste av oss bare stifter bekjentskap med via bøker og artikler. Frøland kom tilbake fra sin reise for noen måneder siden og gir nedenfor Sosialøkonomens lesere del i noen av sine inntrykk.

Red.

Ved ankomsten til Idlewild flyplass i New York kastet immigrasjonsoffiseren et blikk på passet og sa: «Economist! You have been here on similar missions before, I suppose?»

Det hadde jeg ikke, men episoden viser at sosialøkonomer er mye med i internasjonalt arbeid. Selv var undertegnede — som til daglig arbeider i Norges Bank — på et fire måneders studieopphold betalt av Verdensbanken. I løpet av disse fire måneder rakk jeg å snakke med atskillige tjenestemenn — for det meste økonomer — i en del internasjonale og amerikanske finans- og forskningsinstitusjoner. De viktigste var: Verdensbanken, Pengefondet og Federal Reserve System.

Pengefondet og Verdensbanken ble som en husker fra forelesninger av formannen for den norske delegasjon, opprettet etter vedtak i Bretton Woods 1944. Verdensbanken gir langsiktige kreditter, mens Pengefondet skal ta seg av de kortsiktige lån.

Arbeidstiden var fra 9—18.30 og fri lørdag. Det er ikke selvsagt at arbeidstiden er kortere for kontorfolk enn for andre.

Formelt har dette i og for seg vært i orden, men reelt har lønnsmottakerne lidd et tap.

De store organisasjoner har nå i så lang tid ført forhandlinger og har innrettet en så stor del av sin virksomhet omkring en kombinert lønns- og prispolitikk, at det kanskje kunne være på tide å trekke opp noen klarere linjer for denne. Den uklarhet som består når det gjelder de rent faktiske forhold burde søkes eliminert. Riktignok kan man ikke vente å komme fram til beregninger som viser helt riktige nominelle lønninger, riktige fradrag og dermed riktige disponible lønninger for alle grupper, men det går sikkert an å nå nokså langt i denne retning.

De stridigheter som oppstår om «reallønnen» er steget eller falt, burde man kunne unngå og istedet konsentrere oppmerksomheten om en lønnspolitikk og en prispolitikk som tok sitt utgangspunkt i *om* og i tilfelle *hvor mye* reallønnen skulle økes, eller reduseres. Det ville da være nødvendig å betrakte noe lengre tidsrom enn tariffperiodene, men det ville kanskje være naturlig om beregningene ble utført for hvert kalenderår.

Verdensbanken er, som navnet sier, en bank. Midlene henter banken dels fra de enkelte medlemslands bidrag til banken, dels ved å ta opp lån i New York og enkelte andre steder, som Sveits og Tyskland.

Søknader om lån blir vurdert av økonomer og ingeniører. Ved siden av å vurdere prosjektets lønnsomhet, prøver økonomene å gjøre seg opp en mening om vedkommende lands evne til å betale tilbake lånet. Det arbeides også med generelle problemer i forbindelse med økonomisk utbygging, men lite av dette arbeid blir trykt. Banken gir i dag vanligvis bare lån til bestemte prosjekter. En var imidlertid klar over at en i realiteten finansierer de marginale investeringer fordi vedkommende land presenterer det beste av de prosjekter det akter å sette i gang. Men en mente at Bankens arbeid med prosjektene var til hjelp for mange land, både ved å bidra til å finne gode prosjekter og ved trening av personell etc. En var i Verdensbanken klar over at det i mange tilfelle var aller mest lønnsomt å investere i utdannelsessektoren, men foretrakk av hensyn til tilbakebetalingen i politisk ustabile land å knytte lånene til synlige prosjekter, helst også direkte inntektsgivende.

Pr. 30. juni 1957 var bankens samlede utlån 3.018 mill. $. Banken hadde da gitt 170 lån til 45 land.

Verdensbanken blir drevet etter strengt forretningsmessige prinsipper. Det er vanskelig å innvende så mye mot dette når banken er så avhengig av New York markedet for å skaffe utlånsmidler. Av medlemslandenes tilskudd (18% av hvert lands kvote, hvorav bare en del er frigitt) har banken inntil 30. juni 1957 kunnet ta i bruk 1.027 mill. $.

Pengefondets politikk er det noe vanskeligere å erklære seg enig i. Som følge av de store lån til UK og Frankrike i fjor, var Fondets utlån dette år større enn i alle tidligere år tilsammen. De fleste lands kvoter i Fondet er i dag altfor små. Norges kvote er på 50 mill. $, hvorav bare 50% kan regnes som nesten automatisk trekkrettighet.

Disse kortsidige utlån er bare én side av Fondets virksomhet. Det har som generell oppgave å arbeide for frie og ordnede internasjonale betalingsforhold. Alle medlemsland som ennå har valutarestriksjoner, kvoteordninger eller «multiple currency rates» (dvs. flere kurser på samme utenlandske valuta avhengig av hva den skal brukes til), må hvert år gjøre rede for sin stilling og begrunne fortsatte restriksjoner.

Pengefondet er under disse konsultasjoner tilsynelatende ensidig opptatt av balanseproblemene i verden. Når en kom fra Verdensbanken

til Pengefondet, ble en slått av hvordan interessen skiftet fra vekst til balanse. Pengefondets folk syntes også å ha en sterk tro på pengepolitiske virkemidler som middel til å eliminere betalingsunderskudd og prisstigning.

Dollarproblemet ville en ikke der riktig erkjenne eksistensen av. En så i stor utstrekning på det som et balanseproblem der ulikevekten i varestrømmene var det sentrale. At det også er et spørsmål om vekst og dermed om kapitaloverføringer, var en ikke tilbøyelig til å legge vekt på. Amerikanske gaver og militære tilskudd ble sett på som like stabile som andre kapitaloverføringer. Men enkelte innenfor Fondet uttalte at de var klar over at en la for stor vekt på balansen, men «det er så mange som tar seg av vekstproblemene at noen må ta seg av balansen også».

For funksjonærene i så vel Banken som Fondet gjelder det at de til enhver tid må være forberedt på å reise hvor som helst på kloden. En mann jeg traff, hadde vært to ganger i Europa og en gang rundt jorden på mindre enn et år.

Det amerikanske sentralbanksystemet består av 12 Federal Reserve Banks med hvert sitt distrikt. Disse banker har i navnet en betydelig grad av selvstendighet, men i praksis avgjøres prinsippspørsmål av direksjonen — the Board — i Washington. Av USA's ca. 14 000 forretningsbanker er ca. 8 600 medlemmer av Federal Reserve System. Medlemsbankene har adgang til å låne hos sin Federal Reserve Bank, men må til gjengjeld holde en minimum innskuddsreserve i Federal Reserve-banken.

I Federal Reserve ble det åpent sagt at en ikke der trodde at diskontoendringer direkte påvirket bankenes lånetilbøyelighet i Federal Reserve. Diskontoen ble brukt som et signal som viste at en hadde situasjonen under oppsikt. Viktigere var markedsoperasjonene et viktig middel for å påvirke bankenes kredittevne. Disse markedsoperasjonene utføres i det alt vesentlige av Federal Reserve-banken i New York og gir som et biprodukt også endringer i rentesatsene.

Alle Federal Reserve-bankene hadde egne forskningsavdelinger med opp til 100 ansatte. Ved Federal Reserve Board i Washington var forskningsavdelingen — Research Departement — vesentlig større. «Research» har imidlertid en videre betydning enn vår forskning, og atskillig av det arbeid som ble utført, besto i å produsere vanlige statistiske serier. Federal Reserve i Washington utfører mye arbeid av den type som her i landet gjøres av Statistisk Sentralbyrå.

At den siste nedgangen i USA hadde ført til tvil om hensiktsmessigheten av den politikk som var blitt ført, kom klart til uttrykk i en del «hearings» for en kongresskomité. Fremstående økonomer og representanter for regjeringen, for organisasjoner og for Federal Reseve System ble kalt inn for å avgi uttalelse. Likviditetsvirkningen av inn- og utbetalinger til og fra staten blir nøytralisert ved at staten har konti i privatbankene og ved direkte mottrekk fra Federal Reserves side. Ansvaret for pengepolitikken faller derfor i sin helhet på Federal Reserve. Det ble hevdet at når nå nedgangen begynte med mindre private investeringer og når dette nettopp var den sektor der Federal Reserve hadde tatt sikte på å dempe etterspørselen, var det vanskelig å frikjenne Federal Reserve for å ha forårsaket nedgangen. Flere økonomer, bl. a. professor Galbraith ved Harvard ivret for en sterkere bruk av finanspolitiske virkemidler.

For alle steder jeg besøkte gjaldt det at en ble meget gjestfritt mottatt. Det var lett å snakke med folk, selv om de satt i betydelige stillinger og var meget opptatt. Amerikanerne mente selv at de gjorde det bra og fortalte gjerne hvordan de mente tingene burde gjøres både der og andre steder. Både i de internasjonale organisasjoner, der det arbeidet folk fra hele verden, og i de rent amerikanske institusjoner var tonen meget uformell. Meninger og oppfatninger var meget forskjellige innenfor de enkelte institusjoner.

Dette med den uformelle tonen var fremherskende alle steder. Jeg kom over med et nederlandsk fly. Da vaksinasjonskontrolløren på flyplassen i New York så mitt røde pass, sa han: «Ah, a Norwegian on board. Bergen boy?» Undertegnede er egentlig stril, men svarte i betraktning av relative avstander ja. «Ha, Bergen boys good boys. Just go on!» Det er tydelig at det ikke bare er sosialøkonomene som er en kjent rase på Idlewild flyplass.

LEIF HØEGH & CO. A/S

Parkveien 55

OSLO

Sentralbord 56 35 80

SKIPSREDERI

Kan vi forutsi markedsutviklingen?

Om noen eksperimenter med prognoser for salget av enkelte varige forbruksgoder

Av HARALD HANSSEN-BAUER

Innenfor de økonomiske videnskaper er svært meget arbeid blitt nedlagt med tanke på å lage skikkelige prognoser på forskjellige områder. Konsulent Harald Hanssen-Bauer i Fakta, Instituttet for Markedsforskning, har skrevet denne artikkel hvor han redegjør for en del eksperimenter som der er gjort når det gjelder å lage prognoser for salget av enkelte varige forbruksartikler. Artikkelen bygger for en stor del på tallmateriale som ikke tidligere har vært publisert.

Red

All markedsforskning bærer i seg et element av fremtiden. Man er ikke interessert i å gjennomføre markedsundersøkelser bare for å se hvordan utviklingen eller situasjonen har vært tidligere, hvis ikke dette kan brukes til å si noe om fremtiden eller danne grunnlaget for beslutninger. Forbindelsen mellom fortid og fremtid knyttes på forskjellige måter. Mange betjener seg ganske enkelt av «intuisjonen» uten nærmere å presisere og spesifisere de tankebaner som følges, mens andre betjener seg av nøyaktig oppsatte og spesifiserte matematiske modeller.

Kun i de færreste tilfelle tar man i markedsforskningen sikte på å basere prognoser på direkte forespørsler til forbrukene om deres planer. Det er imidlertid i enkelte land blitt gjort forsøk på å basere prognoser på et slikt grunnlag. I denne artikkel skal jeg redegjøre for enkelte forsøk i denne retning som er blitt gjort ved Fakta.

Det sier seg selv at prognoser som er basert på innkjøpsplaner hos forbrukerne er begrenset til ganske spesielle varegrupper. Man må holde seg til varegrupper for hvilke man må anta at det foreligger visse «langsiktige» planer hos forbrukerne. De varige forbruksgoder hører til de varegrupper for hvilke man kan anta at det, i all fall ofte, foreligger planer om kjøp en god tid før selve kjøpet foretas. De varige forbruksgoder som vi spesielt skal ta for oss i denne artikkel er elektriske komfyrer, vaskemaskiner, kjøleskap og elektriske barbermaskiner.

De forsøk på å lage prognoser som det her skal redegjøres for er alle basert på intervjuundersøkelser. Intervjuene er foretatt innenfor i prinsippet tilfeldige utvalg. I de tilfelle hvor husholdningen er «forbruksenhet» (elektriske komfyrer, kjøleskaper og vaskemaskiner) er intervjuene blitt gjennomført med husmor eller den som er i husmors sted. Når det gjelder elektriske barbermaskiner er intervjuene gjennomført med menn som er 18 år eller eldre. Før vi går over til en nærmere betraktning av prognosene og det grunnlag de bygger på, vil det vel være hensiktsmessig først å se litt på hva vi kan kalle den generelle innkjøpsstruktur.

De samlede kjøp av varige forbruksgoder kan vi dele i forskjellige grupper. Disse grupper kan være:

Nyanskaffelse.
Gjenanskaffelse.
Dobbeltanskaffelse.
Gaveanskaffelse.

Den førstnevnte av disse grupper, eller komponenter, som innkjøpene er oppdelt i kan igjen deles i to komponenter, nemlig en komponent for anskaffelse til bestående forbruksenheter som ikke tidligere har vært i besiddelse av vedkommende vare.

Det totale salg av varige forbruksgoder kan stort sett alltid splittes opp i de komponenter som foran er spesifisert. (Det kommer her inn enkelte korreksjoner av mindre betydning, som f. eks. anskaffelse til utlodninger). For de forskjellige vareslag spiller imidlertid de ulike komponenter en svært varierende rolle. Når det gjelder varige forbruksgoder med en forholdsvis høy dekningsgrad, og som har vært på markedet forholdsvis lenge, vil vanligvis gjenanskaffelseskomponenten og den komponent som utgjøres av nyanskaffelser til nye forbruksenheter dominere. Som eksempel på en slik vare kan nevnes elektriske komfyrer. Når det gjelder varer som er under introduksjon på markedet, som f. eks. televisjonssett, vil nyanskaffelsen til bestående forbruksenheter være den dominerende komponent. Dobbeltanskaffelse spiller i de fleste tilfelle forholdsvis liten rolle. Når det f. eks. gjelder radioapparater i Norge eller biler i U.S.A. spiller imidlertid dobbeltanskaffelsen en viss rolle. Gaveanskaffelseskomponenten vil vanligvis være av underordnet betydning for de varer det her gjelder. Dette er en fordel, i og med at det alltid vil være gaveanskaffelseskomponenten som er en av de vanskeligste å lage prognoser for på den basis som her er gjort. Gaveanskaffelsene spiller en forholdsvis stor rolle når det gjelder elektriske barbermaskiner.

Ved de forsøk som er blitt gjort for å skaffe til veie et grunnlag for prognoser ved å kartlegge folks innkjøpsvaner har man stort sett konsentrert seg om de komponenter som, for de forskjellige varegrupper, må antas å spille den største rolle. De andre komponenter har man i første omgang sett bort fra.

Som grunnlag for prognoser nytter det som regel ikke uten videre å basere seg på svarene på et spørsmål om det foreligger planer om innkjøp av den ene eller annen vare. Man må vanligvis på en eller annen måte avgrense et visst tidsrom nærmere. Vi skal komme tilbake til dette under behandlingen av prognosene for de forskjellige varer.

Vi skal nå se litt nærmere på de prognoser som er blitt utarbeidet når det gjelder kjøp av vaskemaskiner. Disse prognoser er basert bare på nyanskaffelseskomponenten, d.v.s. man har bare spurt om innkjøpsplaner i de husholdninger som ikke har disponert noen vaskemaskin fra før. Man har videre gjort visse eksperimenter med tidsavgrensningen for planene. Der hvor man, etter å ha spurt, har konstatert at let foreligger planer om innkjøp av vaskemaskin har man spurt enten om det var meget sannsynlig at disse planer ville bli realisert i løpet av det da inneværende kalenderår, eller om det var sannsynlig at planene ville bli realisert i løpet av ett års tid regnet fra intervjutidspunktet. Med hensyn til sikkerheten av prognosene synes ikke den ene spørsmålsstillingen å være å foretrekke fremfor den andre. Man har derfor i den senere tid bygd på den spørsmålsstillingen som refererer ett år frem i tiden fra intervjutidspunktet, i og med at denne spørsmålsstilling vil være mer generell og gi muligheter for å følge markedet mer kontinuerlig. Når det i det følgende presenteres tall for de enkelte kalenderår, er disse tall basert enten på intervju som er foretatt i begynnelsen av vedkommende kalenderår, eller på intervju som er foretatt i slutten av det foregående kalenderår, alt etter som hvilken tidsavgrensning for de foreliggende planer man har bygget på. I tabellen nedenfor er gjengitt den prosent av samtlige spurte husholdninger som man, på basis av den foran skisserte fremgangsmåte, er kommet frem til at «sannsynligvis» ville komme til å kjøpe vaskemaskin i løpet av de enkelte år.

Det foreligger ikke nøyaktige oppgaver over det totale antall husholdninger i Norge for hvert enkelt år. De siste oppgaver som foreligger stammer fra folketellingen i 1950. Tallet var da noe under 1 million. Regner vi for enkelthets skyld med ca. 1 million husholdninger for hvert av årene 1954—1957, kan man med enkel multiplikasjon komme frem til en prognose for det totale salg av vaskemaskiner. Dette er blitt gjort, og tallene gjengis i annen kolonne i tabellen nedenfor. I tredje kolonne står Statistisk Sentralbyrås oppgaver, hentet fra Økonomisk Utsyn over Året 19.., over samlet tilgang på vaskemaskiner.

År	Prosent av alle spurte husholdninger som „sannsynligvis" vil kjøpe vaskemaskin i løpet av året	Beregnet totalsalg av vaskemaskiner på basis av "sannsynlige" innkjøp	Samlet tilgang på vaskemaskiner, etter Statistisk Sentralbyrå's oppgaver
1953	—	—	59 000
1954	8,9	89 000	70 000
1955	7,6	76 000	75 000
1956	6,5	65 000	63 000
1957	5,5	55 000	55 000

Det kan nevnes at middelfeilen på prognosetallene, beregnet på basis av utvalgsstørrelse etc., er ca. 4 000 for alle år.

For årene 1955—1957 er overensstemmelsen mellom prognosen og den faktiske tilgang forbausende god. Her må man imidlertid ta den reservasjon at lagerendringer kan forstyrre bildet noe. Statistisk Sentralbyrå har ikke kunnet ta hensyn til lagerendringer i sine tall. For 1954 var prognosen vesentlig høyere enn den faktiske tilgang. Om dette skyldes vanlig utvalgsfeil eller om det skyldes strukturelle trekk kan man ikke si noe sikkert om. Det er beklagelig at man mangler tall som kan brukes som grunnlag for en prognose for 1953, i og med at det ville vært interessant å se om 1954 var toppåret for det prognosisterte salg.

Når det gjelder elektriske komfyrer og kjøleskap er det bare blitt samlet inn oppgaver som muliggjør prognoser for 1957. I hovedtrekkene er for disse varers vedkommende fulgt nøyaktig de samme fremgangsmåter som for vaskemaskinenes vedkommende. Når det gjelder kjøleskap er prognosen basert på foreliggende planer hos husholdninger som ikke på forhånd har kjøleskap. For de elektriske komfyrers vedkommende er prognosen basert på de husholdninger som ikke har elektrisk komfyr, eller hvor den komfyr de har er minst 2 år gammel.

På grunnlag av den foran beskrevne fremgangsmåte ble prognosen for salget av elektriske komfyrer 1857 55 000, mens Statistisk Sentralbyrå har oppgitt en samlet tilgang på 56 000. For kjøleskapenes vedkommende ble prognosen 69 000, mens Byråets tall er 65 000. Med andre ord er overensstemmelsen mellom prognose og faktisk tilgang ganske god også i disse tilfelle.

Når det gjelder elektriske barbermaskiner er det hele atskillig mer innviklet. For det første har man ved undersøkelser slått fast at elektriske barbermaskiner er en meget brukt gaveartikkel. Det sier seg selv at det ikke er mulig å lage prognoser basert på innkjøpsplaner når det gjelder gavekomponenten i innkjøpene. For det andre må man regne med at eventuelle innkjøpsplaner når det gjelder elektriske barbermaskiner gjennomgående vil være vesentlig mer kortsiktige enn når det gjelder de varer vi foran har behandlet. Delvis kjøpes sikkert elektriske barbermaskiner på grunnlag av plutselige impulser. Man får hundre kroner til disposisjon og kjøper en elektrisk barbermaskin uten på forhånd å ha planlagt noe særlig i det hele tatt. Slike «impulskjøp» får man overhodet ikke oversikt over ved den fremgangsmåte som her er benyttet. Man har spurt et tilfeldig utvalg av menn i alder 18 år og over om de disponerer elektrisk barbermaskin, og de som har besvart dette spørsmål benektende er i sin tur blitt spurt om de hadde planer om å kjøpe, og om det eventuelt var stor sannsynlighet for kjøp i løpet av et halvt år. På grunn av de spesielle vanskeligheter som gjør seg gjeldende i forbindelse med å lage prognoser for salget av barbermaskiner, har man ikke forsøkt å lage tallmessige anslag for salget i de enkelte år på samme måte som når det gjaldt vaskemaskiner, komfyrer og kjøleskap. Det synes som om det mest

hensiktsmessige når det gjelder å bedømme markedsutviklingen for barbermaskiner er å bygge på tallet for dem som har planer om kjøp overhodet, uten spesielt å betrakte dem som sier at det er «sannsynlig» at de kommer til å gå til kjøp i løpet av et halvt år. I tabellen nedenfor oppgis for det enkelte år den prosent av de spurte som ved utgangen av det forrige år og i begynnelsen av angjeldende år svarte at de omgikkes planer om å kjøpe elektrisk barbermaskin. I den andre kolonnen er Statistisk Sentralbyrås tall for samlet tilgang oppgitt.

År	Prosent av spurte menn 18 år og over som „har planer om" å kjøpe barbermaskin	Samlet tilgang i følge Statistisk Sentralbyrås oppgaver
1953	—	53 000
1954	18	88 000
1955	23	92 000
1956	19	113 000
1957	16	100 000

Som nevnt har man ikke funnet grunnlag for å prøve å lage prognoser for det totale salg av elektriske barbermaskiner for det enkelte år. Men av tabellen ovenfor fremgår at det i enkelte vesentlige trekk er god overensstemmelse mellom de to tallkolonner. Begge stiger til et toppunkt, hvoretter det inntreffer en nedgang. Toppunktet inntreffer imidlertid tidligere, og nedgangen begynner også tidligere, i den første kolonne enn i den adre. I første kolone er toppunktet i 1955, i andre kolonne i 1956. Det fremgår for øvrig klart av tallene foran at en elementær «oppblåsing» av prosenttallene ikke vil være fruktbringende. Prosenttallet er lavere for 1957 enn for 1954, mens tallet for den samlede tilgang er høyere i 1957 enn i 1954. Dette kan lett tenkes å henge sammen med at man ved «prognosen» ikke har tatt hensyn til komponenter som spiller en forholdsvis stor rolle (gavekomponenten, gjenanskaffelseskomponenten). Et hovedpoeng må her imidlertid være at hvis man på forånd hadde basert seg på «prognosen» ville man fra 1956 av allerede ha ventet en nedgang som i realiteten kom i 1957.

Vi har foran referert en del tall som er innsamlet i forbindelse med forsøk på å lage brukbare prognoser for salget av en del varige forbruksartikler, og vi har også ganske ovefladisk degjort for hvorledes tallmaterialet som det hele baseres på er skaffet til veie. Vi skal nå komme med noen mer generelle vurderinger og kommentarer i forbindelse med det materiale som her er blitt offentliggjort.

For det første må det være tillatt å slå fast at resultatene av forsøkene på å danne seg en forholdsvis sikker basis for bedømmelsen av den fremtidige utvikling for de varer det gjelder på mange måter er ganske oppløftende. Det legges ikke her vekt på at prognosene for antall solgte enheter for en del varers vedkommende stemmer forbløffende godt med Statistisk Sentralbyrås tilgangstall for en del år. En slik overensstemmelse er faktisk ikke nødvendig for at prognosene skal ha sin store betydning. Noe av det mest vesentlige ved slike prognoser må være å komme på spor etter generelle utviklingstendenser. Og i denne forbindelsen synes resultatene stort sett å være brukbare. Det foran siterte tallmateriale har i det store og hele gitt et brukbart grunnlag for bedømmelsen av den fremtidige markedsutvikling for de varer det gjelder. Man må imidlertid likevel advare mot å trekke forhastede slutninger med hensyn til pålitelighetene av prognoser av den art det her er redegjort for.

Det må være ganske klart at det ikke er mulig helt å gardere seg mot feilaktige prongoser, om metoden blir aldri så god, så lenge man baserer seg på utvalgsundersøkelser. Sampling-feilene vil alltid komme inn i bildet og forårsake variasjoner i tallene som ikke har noe motsvar i de faktiske forhold. For å gardere seg mot feilbeslutninger eller feilbedømmelser på grunnlag av samling-feil vil det mest hensiktsmessige ventelig være å følge utviklingen f. eks. fra kvartal til kvartal. Det mest fornuftige i praksis vil vel være å gå frem på følgende måte: En mindre endring i prosenten for planlagte innkjøp fra det ene kvartal til det andre tillegges ikke særlig vekt, men man tar seg den ad notam. Finner så en tilsvarende endring sted også i neste kvartal, begynner man for alvor å tenke på hva man eventuelt skal gjøres dersom det virkelig finner sted slike endringer i etterspørselen som tallene antyder. Men først når man på basis av et tilstrekkelig materiale og signifikans-beregninger har fastslått at det etter alt å dømme virkelig skjer betydningsfulle endringer på etterspørselssiden, vil det være naturlig å gå til «drastiske» tiltak for å møte den endrede situasjon. La det i denne forbindelse være sagt at man vanligvis i praksis ikke vil basere seg bare på prognoser av den art som foran er antydet, men også vil ta andre hjelpemidler i bruk i forbindelse med markedsbedømmelsen.

De resultater som foran er blitt offentliggjort peker i retning av at det er mulig på grunnlag av den fremgangsmåte som her er benyttet å skaffe seg et visst varsel om fremtidige endringer i markedssituasjonen. Det er imidlertid ikke uten videre gitt at alle typer av slike endringer vil bli registrert ved en fremgangsmåte som den her brukte. Strukturelle endringer som inntreffer på grunn av at bestående utstyr blir gammelt, på grunn av at det etter hvert blir høyere dekningsprosenter o. l. vil ventelig kunne registreres. I hvilken grad konjunkturmessige omslag vil kunne registreres kan være mer tvilsomt. Man mangler imidlertid erfaring for å gi noe klart svar i den ene eller annen retning her.

Metodene vil sikkert kunne forbedres sammenliknet med de metoder som her er brukt. Man må regne med at resultatet iallfall ikke blir dårligere hvis man betrakter de forskjellige under-

grupper av befolkningen særskilt. F. eks. må man vel kunne gå ut fra at planer om innkjøp vil være mer å bygge på blant høyere inntektsklasser enn blant lavere. Likeledes vil muligens innkjøpsplanene besidde en forskjellig grad av «sikkerhet» at etter som det gjelder personer som på forhånd har vedkommende vare og som vil skifte den ut, eller det gjelder personer som ikke har vedkommende vare, og som således tenker på nyanskaffelse. I det hele tatt vil grundigere analyser av det materialet som nå foreligger naturlig være det første skritt på vei til å lage bedre prognoser.

Generelt kan man si at man vel neppe bør plasere seg for mye på prognoser av den art som her er beskrevet før man har samlet en del års erfaring om nettopp de varetyper det gjelder. Sannsynligvis vil man, alt etter som innkjøpsstrukturen er, kunne komme ganske forskjellig av sted for forskjellige varers vedkommende, selv om man anvender nøyaktig de samme metoder.

Et meget interessant spørsmål er i hvilken grad de planer man har registrert også i virkeligheten blir gjennomført. Man har ingen garanti for at så er tilfelle, selv om prognosetallene stemmer meget godt med de ex post-registrerte tall for tilgangen. En nyttig og brukbar fremgangsmåte i denne forbindelse ville være etter en viss tid å oppsøke de husholdninger eller personer hvor man har registrert planer om innkjøp, og så undersøke om innkjøpene virkelig er blitt foretatt. En slik fremgangsmåte ville skaffe til veie data som ville være meget nyttige for vurderingen av den type prognoser det her er tale om. Man har imidlertid av økonomiske grunner foreløpig ikke hatt anledning til å betjene seg av den her skisserte fremgangsmåte.

Hovedkonklusjonen på det som er blitt lagt frem i denne artikkel må være at det for en rekke varers vedkommende absolutt synes å være mulig å komme frem til et ganske bra grunnlag for bedømmelsen av den fremtidige utvikling på markedet. Meget arbeid er imidlertid nødvendig for at man virkelig skal kunne feste tillit til å basere seg på slike prognoser. Ved siden av nærmere analyser av den art som foran er antydet vil det være nødvendig å samle inn materiale enda i mange år før man med fullstendig sikkerhet kan basere seg på slike prognoser. Det arbeid som hittil er gjort har imidlertid gitt oppløftende resultater i den forstand at alt tyder på at det er en farbar vei direkte å henvende seg til forbrukerne og spørre om deres planer.

Til slutt skal bare bemerkes at prognoser som de man her har skissert kan tenkes å bli «dårligere» jo «bedre» de blir og jo bedre de blir utnyttet. Tenker man seg f. eks. at prognosene gir uttrykk for realiteter og antyder nedgang i salget for en vares vedkommende, vil det lett kunne inntreffe at, dersom mange eller store produsenter baserer seg på disse prognoser, prognosene vil bli «ødelagt». Det kan nemlig tenkes

Dagens bedriftsleder bygger i stadig større utstrekning på

Fakta

når han tar sine avgjørelser

Markedsanalyser reduserer risikoen og danner grunnlaget for rasjonell bedriftsledelse. Ikke noe kan erstatte skapende fantasi i produktutvikling, salgs- og reklamearbeidet. Men kunnskap om markedet, den struktur som der er og de utviklingstendenser som gjør seg gjeldende, danner grunnlaget for at bedriftslederens intuisjon og skapende fantasi kommer til sin fulle rett og blir optimalt utnyttet.

FAKTA gjennomfører undersøkelser som er skreddersydde etter Deres problemstillinger og som gir svar nettopp på de spørsmål om markedet som bedriftsledelsen stadig stiller seg selv. Dessuten følger Fakta kontinuerlig markedsutviklingen for en rekke viktige varers vedkommende. «På lager» foreligger bl. a. oppgaver over dekning, merkefordeling og merkekjennskap for:

Vaskemaskiner
Elektriske komfyrer
Kjøleskap
Strykemaskiner
Strykejern
Støvsugere
Mixmastere
Elektriske brødristere
Radioapparater
Solbadlamper
Elektriske barbermaskiner

På forespørsel får De detaljerte oversikter over hvilke markedsopplysninger som foreligger. FAKTA står også til tjeneste med å gjennomføre spesialundersøkelser tilpasset nettopp Deres problemer, og som De får enerett på. Ring eller skriv til

FAKTA

Incognitogt. 18, Oslo
Telefon 56.57 70 og 56 57 64

Innstillingen til ny studieordning for sosialøkonomene

Ved stud. oecon. ODD HØKEDAL

Som kjent har studieordningen for det sosialøkonomiske studium under lengre tid vært gjenstand for grundig diskusjon og behandling. Det juridiske fakultets økonomiske seksjon har nå avgitt sin innstilling til fakultetet. Studentenes representant i seksjonen, stud. oecon. Odd Høkedal, gir nedenfor en kort orientering om innstillingens innhold.

Red.

Den 6. april 1954 oppnevnte Det juridiske fakultet en komité til å behandle spørsmålet om en ny studieordning for det sosialøkonomiske studium. Komitéen avga sin enstemmige innstilling den 26. mai 1956. Med utgangspunkt i denne innstillingen har Den økonomiske seksjon i en rekke møter i 1957—58 behandlet studieordningsspørsmålet. Seksjonen kom til at studieordningen burde endres og la frem sin innstilling for Det juridiske fakultet den 28. mai 1958. Forslaget avviker noe fra komitéinnstillingen.

Som ramme for studiet har Seksjonen foreslått følgende plan:

Forberedende prøver.

1. Forberedende prøve i filosofi.
2. Forberedende prøve i matematikk.

I. avdelings eksamen.

Den økonomiske del:

1. Grunnkurs i teoretisk økonomi.
2. Grunnkurs i næringsøkonomi.
3. Sosiallære.

Den statistiske del:

1. Teoretisk statistikk.
2. Anvendt statistikk.

II. avdelings eksamen.

1. Høyere kurs i teoretisk økonomi.
2. Høyere kurs i næringsøkonomi.
3. Penge- og finanslære.
4. a) Internasjonal økonomi.
   b) Økonomiske systemer og deres historiske utvikling.
   c) Økonometriske metoder.
   d) Bedriftsøkonomi.
   e) Rettslære.

(Fagene 4a—c er valgfrie, slik at kandidatene må avlegge eksamen i ett av disse fag i tillegg til de 3 obligatoriske fag 1. 2., og 3. for II. avd.)

Undervisningen til forberedende prøve i matematikk vil ikke ta sikte på å dekke all den matematikk som er nødvendig for alle fagene i II. avdeling. F. eks. vil spesielle matematiske emner som kommer til anvendelse i det valgfrie fag 4c Økonometriske metoder bli gjennomgått i direkte tilknytning til undervisningen i dette fag. Pensum vil omfatte de deler av differensial- og integralregningen som er av særlig betydning for studiet av den teoretiske økonomi og statistikk, og fra teorien for transformasjon og ligningssystemer i flere variable.

Seksjonen har foreslått at I. avdelings eksamen avlegges i 2 atskilte etapper, først «den økonomiske del» og deretter «den statistiske del». Videre er det foreslått at bestått I. avdelings eksamen skal gi rett til tittelen «cand. mag. i sosialøkonomi» eget vitnesbyrd.

Grunnkurs i teoretisk økonomi vil bl. a. omfatte: økosirksystemet og nasjonalregnskapet, elementær kryssløpsanalyse, enkle makroøkonomiske emner, produksjonsteori, etterspørselsteori, tilbud- og tilbudsfunksjoner, oversikt over markedstyper, dogmehistorisk oversikt.

Grunnkurs i næringsøkonomi vil omfatte: oversikt av økonomisk-geografisk karakter, de enkelte hovednæringer, næringslovgivning og næringspolitikk, grunntrekk av den ytre handel.

Sosiallæren omfatter befolkningsutviklingen, elementær sosiologi og sosiale forhold.

Undervisningen i teoretisk og anvendt statistikk vil ha som mål å gjøre økonomene kompe-

---

at produsentene går til spesielle tiltak for å holde salget oppe i den hensikt å eliminere virkningene av de foreliggende tendenser i markedet. I den grad slike anstrengelser også er suksessfulle vil prognosene bli «ødelagt». Og så kan man komme og si at «prognosen viste at —», men «utviklingen viste at —», så «prognosen har vært rav ruskende gal». For å sette saken litt på spissen kan man si at det bare er mulig å lage prognoser av den art som foran er beskrevet over et lengre tidsrom så lenge ikke næringslivet bruker disse prognosene som grunnlag for å endre sin salgs- og produksjonspolitikk vesentlig. Dette kan sis å være en nødvendig, men ikke en tilstrekkelig betingelse for at prognosene skal være «riktige» i den forstand at de skal stemme med ex post-registreringer av salget. Det at prognosene blir «ødelagt» fordi de brukes som grunnlag for salgs- og produksjonspolitiske tiltak betyr ikke på noen måte at de derfor blir mindre verdifulle. Tvert imot, man vil vel ofte stå overfor det paradoks at jo dårligere prognosene for salget viser seg å være ved en ex post-registrering, jo nyttigere har de i virkeligheten vært.

tent til å håndtere visse enkle problemer tilfredsstillende på egen hånd og samtidig gi dem en generell forståelse av problemstillinger og prinsipper, slik at de kan samarbeide effektivt med statistiske spesialister ved løsningen av mer innviklede problemer. Den anvendte statistikk skal spesielt omfatte statistisk teknikk, regneteknikk og statistiske kilder.

For II. avdelings eksamen kan de enkelte fagområder kort angis med stikkord.

Høyere kurs i teoretisk økonomi: generell likevektsanalyse, markedsformer, moderne makroteori, konjunkturteori, fordelingsteori, teori for internasjonal handel, økonomisk vekstproblemer.

Høyere kurs i næringsøkonomi: en videregående behandling av næringspolitikken og av arbeidsmarkedets problemer, Norges ytre handel og handelspolitikk, generelle emner om prisregulering, områdeplanlegging m. v. Penge- og finanslære: Faget vil ta sikte på konkret beskrivelse av statens finanser, skatter og skatteproblemer, pengesystemer, det norske pengevesen, bankvesenet, valutaforhold og internasjonale organisasjoner på det penge- og kredittmessige område.

Det vil føre for langt i denne forbindelse å komme nærmere inn på de valgfrie fag.

I likhet med andre studieordninger av nyere dato hvor obligatorisk undervisning til dels har fått en noe bredere plass, har Seksjonen tenkt seg at undervisning i form av obligatoriske kurser under den nye studieordning skal spille en noe større rolle enn under den nåværende ordning. Det er derfor foreslått følgende obligatoriske kurser og oppgaver:

1. Kurs i regnskapsvesen og regnskapsanalyse, herunder dokumentlære.
2. Kurs i maskinregning.
3. Øvelseskurs i teoretisk statistikk.
4. Kurs i anvendt statistikk, herunder en statistisk oppgave etter selvvalgt emne.
5. Selvvalgt seminaroppgave.

Under 1, 2 og 3 vil det ikke bli holdt eksamen, kravene vil bestå i å ha «deltatt med tilfredsstillende utbytte». Under 4 og 5 fordres godkjenning av oppgavene fra faglæreren.

Det er av spesiell interesse at emnet for den selvvalgte seminaroppgave er foreslått å kunne velges innenfor hele fagkretsen ved sosialøkonomisk embetseksamen.

Eksamensordningen er i store trekk foreslått bibeholdt. Nytt er forslaget om så vel muntlig som skriftlig prøve i alle fag. Dessuten har Seksjonen foreslått at 9 timers prøven i teoretisk økonomi for II. avdeling endres til to 6-timers prøver.

Som nevnt før er det foreslått at ett av de valgfrie fag skal inngå i embetseksamen. Ut over dette har Seksjonen antydet at en kandidat — om han ønsker det — kan avlegge prøve i flere av de valgfrie fag. Han må imidlertid på forhånd angi hvilket av disse fag som skal telle med ved utregning av hovedkarakteren. Videre nevner Seksjonen at der bør åpnes adgang for kandidater som har bestått embetseksamen til å avlegge prøve i ett eller flere av de valgfrie fag senere og få resultatene påført vitnesbyrdet.

Det nåværende karaktersystem er foreslått bibeholdt når en ser bort fra endringer som følger av den nevnte ordning med eksamensetapper.

I sin innstilling foreslo Studieordningskomitéen at det skulle opprettes et lisensiatstudium. Om dette sier Seksjonen: — Et slikt «lisensialstudium» etter komitéens forslag ville bli av en noe annen art enn det som er tiltenkt med den nye universitetsloven og reglementet for lisensiatgradprøven. Seksjonen har imidlertid merket seg de behov komitéen her peker på, og har forsøkt å utarbeide sitt forslag til studieordning for embetseksamen på en slik måte at behovene kan tilfredsstilles gjennom denne sammen med adgang til å avlegge lisensiatgradsprøve i sosialøkonomi etter det ordinære reglement for slik prøve.»

Bakgrunnen for at Studieordningskomitéen ble oppnevnt var:

a) En tydelig svikt i rekrutteringen til studiet.
b) Et betydelig frafall av studenter i studietiden.
c) Misnøye med og diskusjon om studiet blant studentene.
d) Diskusjon utenfor Universitetet om studiet og sosialøkonomenes kvalifikasjoner.

Man skulle kunne ha et begrunnet håp om at den innstillingen som her er referert vil bli vedtatt i en ikke alt for fjern fremtid, og at den nye studieordningen vil bedre både rekrutteringen og fullføringsprosenten. Hele forslaget til ny studieordning bygger imidlertid på forutsetningen om opprettelsen av en rekke nye og faste lærerstillinger ved Seksjonen. Det vil derfor i første rekke avhenge av de bevilgende myndigheter om den nye ordningen skal gi tilfredsstillende resultater.
og i arbeidslivet.

SOSIALØKONOMEN

De 3 første numre av Sosialøkonomen i år er blitt sendt ut til samtlige sosialøkonomiske kandidater som Samfunnet har adressene til. Det normale i fremtiden vil være at tidsskriftet bare utsendes til medlemmer av Samfunnet og til abonnenter. De som ønsker å få Sosialøkonomen tilsendt, og som ikke er medlemmer av Samfunnet, må derfor tegne seg som abonnenter. Abonnementstegning skjer ved Universitetsforlaget.

I dette nummer av Sosialøkonomen vedlegges en postgiroblankett. Vi ber Dem ikke ta hensyn til denne blanketten dersom De på forhånd har ordnet med abonnement eller er medlem av Samfunnet. I motsatt fall ber vi Dem snarest tegne Dem som abonnent, dersom tidsskriftet fortsatt ønskes tilsendt. Abonnementsprien ut året (4 nummer er satt til kr. 10,—.

Litteratur

Edv. Bull: *Arbeidermiljø under det industrielle gjennombrudd.* Oslo 1958. 412 s. Pris kr. 12,—.

Vi kjenner lite til hvordan folk utenom samfunnets ledende lag levde i gamle dager. De skrev ikke mye selv, og de skrivende interesserte seg ikke noe større for deres forhold. Det historiske kildematerialet er derfor mangelfullt. Det var dette som i sin tid fikk historikeren *Edvard Bull (d.y.)* til å ta opp arbeidet med å samle inn opplysninger ved intervjuer med eldre arbeidere. Ennå levde (og lever) folk som husker hvordan arbeidet og dagliglivet artet seg i en stor del av industriens gjennombruddstid her i landet, en periode som det på grunn av de store omveltninger i livsvilkårene er særlig viktig å sikre seg opplysninger om. Innsamlingen av arbeiderminner ble organisert ved Norsk Folkemuseum i 1950 under Bulls ledelse. Den har gitt oss et historisk kildemateriale som det neppe finnes maken til i andre land. En del av det er allerede gitt ut i bøker under fellestitelen *Arbeidsfolk forteller.*

Den avhandlingen Edvard Bull nå har gitt ut, er ikke en ny materialsamling, men en sosialhistorisk undersøkelse hvor arbeiderminner er nyttet sammen med mye annet kildemateriale, som folketellingsoppgaver og annen statistikk, valgresultater, medisinalberetninger og samtidige aviser. Avhandlingen gir en beskrivelse av de materielle livsvilkår og deres utvikling. Men den har et mye videre perspektiv; den vil også klarlegge de *sosiale holdninger.* Ulikheter i arbeidernes innstilling overfor arbeidsgiverne, i deres vilje til å organisere seg, i deres opptreden ved valgene, i deres deltakelse i foreningsvirksomhet og lignende blir tatt opp og forklart. Forfatteren har bestemte hypoteser om hvordan miljøforandringer under industrialiseringsprosessen har virket på arbeidernes innstilling og adferd, og finner disse oppfatningene bekreftet i materialet.

Tilsynelatende behandler avhandlingen et meget snevert felt. Den har undertitelen «Tre norske industristrøk»; som forfatteren sier «er undersøkelsen i denne omgangen geografisk avgrenset til søndre Smålenene». De industrimiljøene den behandler er alle knyttet til foredlingen av tømmeret: *Saugbrugsforeningens* bedrifter i Haldensvassdraget, trelastbrukene ved Fredrikstad, og *Borregård*-bedriftene (til dels også *Hafslund*-bruket) ved Sarpsfossen. Men dette betyr ikke at det er en finere form for lokalhistorie vi har for oss. Problemstillingen er tvertimot ganske generell: det er igrunnen intet mindre enn selv arbeiderbevegelsens grunnleggingsprosess forfatteren vil belyse. Denne sosiale prosess krever intensive studier, og det blir da nødvendig å holde seg til et begrenset område. Fremgangsmåten er den samme som f. eks. en botaniker bruker når han driver studier av generelle biologiske problemer gjennom forsøk med en bestemt plante.

Den sentrale problemstilling i boken gjelder altså et emne som ligger på den politiske eller sosiologiske historieforsknings område. Under sin behandling av det legger imidlertid forfatteren frem en mengde materiale av mer vanlig økonomisk historisk art, både om familienes økonomi og om forholdene i arbeidslivet.

Arbeidsavtalen står på mange måter i en særstilling blant økonomiske avtaler, fordi den omfatter, uttrykkelig eller stilltiende, så mye mer enn kvantum og pris. I denne avhandingen får vi et klart inntrykk av hvordan ordningen mellom bedrift og arbeider varierer fra sted til sted, og av de gjennomgripende endringer den har gjennomgått fra fabrikkindustriens begynnelse og frem til våre dager. Dette er ett av de mange områder hvor denutdyper vår forståelse av økonomiske forhold.

Fremstillingen av det økonomiske stoffet er «fortellende». Det gis ikke egentlig noen systematisk undersøkelse av utviklingen av lønnsnivå, levestandard, boligforhold m. v. Materialet tjener som bakgrunnsstoff for den sosiologiske analysen, og dets formål er å gi et konkret bilde av levevilkårene. Den samme funksjon vil det kunne oppfylle for en sosialøkonom som ikke er tilfreds med å se på tabeller og kurver, men gjerne vil ha kontakt med «menneskene bak tallene».

Men det er ingen grunn til å stoppe ved det. De forskjellige sider av samfunnslivet henger så nøye sammen at de fleste økonomer vil føle seg tiltrukket av de øvrige sider ved avhandlingen. Der har Bull gjort en grunnleggende innsats, og gitt oss en avhandling som vil bli et sentralt verk i norsk sosialhistorie.

Gerhard Stoltz.

Politikeren i vitenskapsmannens søkelys

Bjørn Thalberg: Grunntanker bak økonomiske utbyggingskrav i Norge 1945—1955. Universitetsforlaget. Oslo 1957. 104 sider.

Den foreliggende avhandling bygger på en besvarelse av en av Universitetets prisoppgaver for året 1955—1956. Den fullstendige oppgavetekst var: «Gi en analyse av de økonomiske og sosiale grunntanker som kommer til uttrykk i kravet om en sterk utnytting av våre naturressurser til produktive formål.» Av bedømmelseskomitéen bestående av professorene Trygve M. Haavelmo og Johan Einarsen og direktør Petter Jakob Bjerve ble avhandlingen kjent verdig til H. M. Kongens gullmedalje. Dette borger jo i og for seg for avhandlingens rent faglige kvalitet.

Omtrent halvdelen av avhandlingen går med til innledning og til å bygge opp et begreps- og analyseapparat. Resten av avhandlingen er så disponert til direkte analyse av en rekke av de velkjente aktiviseringskrav som har forekommet i etterkrigstidens økonomiske debatt og de

grunntanker som gir seg uttrykk i disse krav. Forfatteren har bevisst søkt å gjøre avhandlingen forholdsvis lett tilgjengelig også for ikke-fagøkonomer. Ser man bort fra enkelte avsnitt hvor fullstendig tilegnelse av stoffet forutsetter en viss matematisk skolering eller en teoretisk-økonomisk bakgrunn som ikke-økonomen nok forholdsvis sjelden er i besittelse av, er det anmelderens inntrykk at forfatteren også har nådd sin hensikt. Det er å håpe at den mulighet som i og med dette foreligger for den ikke-fagøkonomiske politiker til å studere og få utbytte av den foreliggende avhandling også blir utnyttet.

Et sitat av professor A. Næss er satt aller først i avhandlingen og må oppfattees som en programerklæring av forfatteren. Sitatet lyder: «Forskerens hjelp trengs i høyeste grad for å klagjøre premissene, avdekke motivasjonene og stille opp det politiske og kulturelle livs imperativer og verdiutsagn som konklusjoner i slutningssetninger.» Et slikt program er meget pretensiøst, og det vil selvfølgelig være fullstendig meningsløst å kreve det fullstendig oppfylt i en avhandling på vel 100 sider. Det er meget langt igjen til veis ende. Thalbergs arbeid betegner imidlertid utvilsomt et skritt i riktig retning.

Et par sitater fra avhandlingen kan gi en viss idé om forfatterens premisser og motivasjoner da han skrev sin avhandling. Han sier bl. a.: «De som utformer økonomisk-politiske innlegg anstrenger seg nok ofte for ikke å støte andre. Dette resulterer ofte i for vage, delvis slagordpregede, formuleringer. Det som nok særlig mangler er relevante avveiinger eller prioritetslister av betydning ved målkonflikter. I for høy grad settes målene frem enkeltvis, og formulert som bibetingelser.» Noe senere heter det: «Det er en viktig kjensgjerning at m a n g e samtidige økonomisk-politiske mål som regel ikke oppnåes ved f å midler. Et bestemt antall absolutte mål krever «normalt» like mangle midler. . . . Utviklingen mot flere mål skulle derfor samtidig ha, og har også, medført at bruk av flere midler foreslåes eller i hvert fall aksepteres. Men siden midlene i seg selv er gjenstand for vurdering (og ofte skarp fordømmelse) foreligger den fare at en nok gjerne vil målene, men ikke nok midler. Dette er ennå en grunn til at den samlede nødvendige vurdering av mål og midler blir mangelfullt presisert av politikerne.»

Etter at forfatteren, som foran nevnt, har bygget opp et visst grunnlag for selve analysen i avhandlingens første halvdel, tar han utgangspunkt i en rekke konkrete aktiviseringskrav som er blitt fremsatt i etterkrigstidens økonomisk-politiske debatt. Etter hva det er mulig for anmelderen å bedømme, uten å gå til en nitid gransking av kildematerialet, dekker det utvalg av formulerte aktiviseringskrav som forfatteren har gjort de fleste viktigere krav av denne type som er fremsatt i etterkrigstiden frem til 1955. Vi møter gjenreisingskravet i en rekke forskjellige, mer eller mindre detajerte, utforminger. Senere møter vi også i en rekke forskjellige utforminger de mer generelle utbyggingskrav. Sammen med sitater som direkte gir uttrykk for stilte aktiviseringskrav forekommer en rekke sitater som har betydning i forbindelse med vurdering og analyse av slike krav. Sitatutvalget bygger i det vesentlige på de politiske partiers programmer, nasjonalbudsjetter, langtidsprogrammer, stortingsinnstillinger og -debatter. På grunnlag av dette sitatutvalg, som således har meget nær tilknytning til aktuell og politisk debatt, gjennomføres så analysen.

I analysen søker Thalberg å avdekke vurderinger, teorier om sammenhenger og forventninger som på forskjellig vis er knyttet sammen med mange aktiviseringskrav. Her foreligger selvsagt en viss fare for å gjøre vold på andres meninger og tolke inn i dem vurderinger, teorier og forventninger med hvilke de ingen sammenheng har. Anmelderen har imidlertid ikke vært i stand til å finne «feil» eller urimeligheter på dette punkt. I sin analyse benytter Thalberg seg delvis av matematiske metoder og matematisk fremstillingsform. Dette gjøres dog ikke i så stor utstrekning at det bør skremme ikke-matematikeren fra å lese avhandlingen. Den matematiske metode viser seg her imidlertid ypperlig egnet til å presisere teorier og argumenter og til å klarlegge under hvilke forutsetninger de er holdbare.

Anmelderens helhetsvurdering av Thalbergs avhandling må bli klart positiv. Opplegget er uhyre interessant. Forsøkene på en saklig, vitenskapelig analyse av en rekke av de mest velkjente politiske aktiviseringskrav står for anmelderen som meget verdifulle. Det har vært i høy grad interessant og utbytterikt å lese avhandlingen.

Det anmelderen etter lesingen er mest utilfreds med er at analysen på mange punkter kan få et noe fragmentarisk preg. En dyperegående og mer fullstendig analyse på mange punkter ville avhandlingen klart ha vunnet på. Ved vurderingen av dette må man imidlertid ta i betraktning at avhandlingen opprinnelig var skrevet som en besvarelse av en av Universitetets prisoppgaver. Anmelderens personlige mening er dog at en stor del av den plass, innsats og tid som er disponert til hovedavsnittet «Hjelpemidler fra økonomisk teori» med fordel kunne vært brukt til å gjennomføre noe grundigere analyser på enkelte punkter. I stedet kunne så henvisninger til økonomiske verk vært anvendt i større utstrekning, uten grundigere betraktninger angående produksjonsteori, velferdsteori etc. Det understrekes her sterkt at dette er anmelderens personlige oppfatning, preget av den bakgrunn han har. Andre, med en annen bakgrunn, vil sikkert kunne komme frem til et ganske annet resultat.

Thalberg må få uforbeholden ros for en utpreget evne og vilje til saklighet. Det er velgjørende å lese en så saklig og lidenskapsløs behandling av sentrale økonomisk-politiske spørsmål. (Dette sagt uten forkleinelse for de

som tar et klart vurderingsmessig standpunkt og forfekter dette.)

Som nevnt må helhetsvurderingen av Thalbergs avhandling bli klart positiv. Den betegner utvilsomt et skritt i riktig retning, nemlig i retning av en saklig og vitenskapelig analyse av politisk-økonomiske utsagn av forskjellig karakter. Men den vesentlige del av arbeidet på dette felt står fremdeles igjen. Vi venter spent på neste skritt.

Avhandlingen er blitt offentliggjort med trykningsbidrag fra Norges almenvitenskapelige forskningsråd. Etter anmelderens oppfatning er dette vel anvendte penger.

Harald Hanssen-Bauer.

«Økonomi i teori og praksis»

Pierre Mendès-France og Gabriel Ardant: «Økonomi i teori og praksis». Oversatt av Håkon Bingen. Utgitt av Arbeidernes Opplysningsforbund og Den norske nasjonalkommisjon for UNESCO.

Formålet med denne boka er først og fremst å drøfte den økonomiske vitenskaps anvendelse i økonomisk politikk i de siste årtier, og å peke på økonomiske og politiske resultater av dette. Men da forfatterne henvender seg til en bred leserkrets, var det nødvendig først å gjennomgå hovedtrekk ved en del av de viktigste teoriene som er blitt anvendt.

Den delen av framstillingen som er teorigjengivelse synes jeg til en viss grad faller mellom to stoler. For fagøkonomen er den for upresis og ufullstendig, selv om det kan være interessant å lese et slikt forsøk på samlet framstilling og jamføring av hovedretninger i teorien. For ikke-økonomer er jeg redd for at enkelte av teori-avsnittene faller svært tungt, til tross for ganske gode pedagogiske forenklinger.

Boka er delt i to hoveddeler, om «likevektsproblemet» og om «valgproblemet». I den første delen drøftes derfor problemet om total balanse mellom tilbud og etterspørsel, altså problemet om å unngå «varemangel» og «overproduksjon». Den klassiske likevektsteori som ikke kunne forklare krisene jamføres med Keynes' sysselsettingsteori. I den andre delen av boka drøftes problemet om valg mellom alternative anvendelser av ressursene for å tilfredsstille behovene. Forfatterne tar utgangspunkt i dogmet om «de naturlige mekanismer» og trekker fram forhold som gjør at disse ikke alltid kan fungere. De innfører så begrepet «overveiete valg», og drøfter ulike typer statsintervensjon for å sikre best mulig utnyttelse av ressursene.

Det avgjort mest interessante ved boka er imidlertid forsøkene på å etterspore hvilke typer teoretiske synspunkter som har ligget bak viktige økonomiske avgjørelser i de senere tiår, samt jamføringen av de økonomiske resultater av avgjørelsene. Jeg har ikke noe annet sted sett en så vidt omfattende oversikt over dette emne, og framstillingen har allerede av denne grunn krav på betydelig interesse. Særlig gjelder dette jamføringen av økonomiske resultater i land der myndighetene har holdt seg til «klassiske» læresetninger med resultatene i land der Keynes-pregete teorier er tatt i bruk. «Den økonometriske teknikk» er temmelig primitiv i de analyser som blir gitt, men jeg tror at forfatterne likevel får fram viktige hovedtrekk.

Interessant er bl. a. drøftingen av Brüning's eksperiment i Tyskland. Han søkte nemlig å møte krisen i Tyskland i 1930 ved bl. a. å skjære ned statsutgifter og lønninger, mens skattene ble økt og arbeidsløshetsunderstøttelsen begrenset. Resultatet er ikke vanskelig å gjette for en som har lest moderne teori, og forfatterne konkluderer med at «sjelden har anvendelsen av et feilaktig, vitenskapelig system hatt så vidtrekkende følger».

Av ganske stor interesse er også jamføringen i kapitel 10 av likevektsproblemet i en kapitalistisk og i en «kollektiv» stat (som t. eks. Sovjetsamveldet). De påpeker at de to typer økonomi i en rekke henseender har fellestrekk og felles problemer, men nevner tre hovedgrunner til ulikheter. For det første hevder de at siden den private sparing i en kollektiv økonomi ikke kan overføres i produksjonsmidler, vil den sannsynligvis være av beskjeden størrelse, og derved vil faren for «underforbruk» vært mindre enn i et kapitalistisk samfunn. For det annet vil prissenkninger i en kapitalistisk stat kunne føre til forventninger om ytterligere prisfall og dermed skape investeringssvikt og annen produksjonsnedgang, mens en kollektiv stat langt lettere kan redusere prisene uten slik produksjonsvirkning. For det tredje er en kapitalistisk stat i stor utstrekning avhengig av de private bedriftsledereres innstilling når det gjelder investering, mens den kollektive stat i prinsippet beholder kontrollen over investeringene. Denne kontroll mener de er det største fortrinn ved den kollektive økonomi, idet «det er med hensyn til investeringene at den naturlige mekanisme arbeider minst effektivt og hvor den vil være mest skadelig for samfunnet». De mener

derfor at det er innen investeringssektoren at planøkonomien kan gi de største fordeler.

Når det ellers gjelder metoder for å styre samfunnsøkonomien, kommer forfatterne bl. a. inn på en statsbudsjetteringsteknikk som består i at det lages tabeller over grensekostnader for å få utført visse statsoppgaver, slik at en t. eks. kan jamføre kostprisen for den marginale skole med kostprisen for den marginale veikilometer. I tilknytning til budsjettdrøftingen savnes imidlertid noe om teknikker for en mer systematisk drøfting av direkte og indirekte virkninger av den offentlige finanspolitikk, slik som professor Frisch arbeider med her i Norge (jfr. hans «desisjonsmodeller»).

Forfatterne drøfter også monopolenes makt i de moderne kapitalistiske stater og nevner at de ofte kan støtte en imperialistisk og krigersk potikk. Som eksempler nevnes den støtte de tyske konserner og de japanske truster ga til den politikk som førte til siste krig.

Til slutt vil jeg nevne at en uvilkårlig må tenke på Eisenhowers nyttårsutsagn om oppsving i mars når en leser om Hoover-politikken med dens slagord om at «velstanden er like rundt hjørnet».

Jeg finner ikke grunn til detaljkritikk av dette arbeidet. Boka lider selvsagt av verbalanalysens svakheter — og inneholder også en god del formuleringer som synes uklare og mindre heldige selv til verbalanalyse å være! Men alt i alt mener jeg boka trygt kan anbefales til lesning og ettertanke.

Tore Thonstad.

Prognosene for tilgangen av sosialøkonomer

Forskningsrådene har tidligere utarbeidet prognoser for tilgangen av akademisk arbeidskraft for tidsrommet 1956—1965. Disse prognoser er offentliggjort i «Om tilgangen på og behovet for akademisk arbeidskraft», Forskningsrådenes fellesutvalg 1957.

I melding nr. 1, 1958, fra Norges Almenvitenskapelige Forskningsråd, sammenlignes prognosen med den faktiske tilgang på kandidater. Vi skal her bare referere tallene for sosialøkonomer. I 1956 var den faktiske tilgang 29 kandidater, mens det etter prognosen skulle være 31. I 1957 var den faktiske tilgang 19 kandidater, mens prognosen viste 18.

For 1956 og 1957 må man si at prognosen for sosialøkonomenes vedkommende stemmer meget godt med den faktiske utvikling. Det vil vel være mer tvilsomt om man kan vente så god overensstemmelse i fremtiden, når man kommer dithen at man har måttet basere prognosene på antagelser om den fremtidige tilgang til studiet, og ikke bare på det foreliggende antall studenter.

ØKONOMISK FORSKERSTILLING

Ved Institutt for skogøkonomi, Norges Landbrukshøgskole, skal ansettes en forskningsstipendiat som skal arbeide med analyser av markedsforholdene for mindreverdig virke. Stillingen lønnes over Borregaards Forskningsfond og kan søkes av forstkandidat, siviløkonom eller sosialøkonom. Lønn etter kvalifikasjoner. Søknad med attestavskrifter sendes instituttet, adresse Vollebekk, snarest, og senes 30. juni.

Stipendium

Ved Skogindustrienes Økonomiske Institutt er det ledig stipendium, fortrinnsvis for søkere med sosialøkonomisk eller bedriftsøkonomisk utdannelse, for undersøkelser over forbruksutviklingen for treforedlingsprodukter.

Nærmere opplysninger fås ved henvendelse til Skogindustrienes Økonomiske Institutt, Rådhusgaten 7 b, telf. 41 42 67, Oslo.

Sosialøkonomisk embetseksamen våren 1958

Oppgavene tll 2. avdeling våren 1958

Penge- og kredittlære

Om sammenhengen mellom rente og obligasjonskurser. Hvilken rolle spiller denne sammenhengenhengen i overveielsene bak oppstillingen av likviditetspreferansefunksjonen i Keynesk teori?

Offentlig økonomikk

Diskuter lettelser i ulike typer av skatter som middel mot arbeidsløshet.

Teoretisk økonomikk

Drøft betydningen av de indirekte virkende faktorer i produksjon og forbruk. (Jfr. f. eks. sondringen i velferdsteorien mellom den sosiale og den private grenseproduktivitet).

Næringsøkonomikk

Gi en oversikt over systemet med konsesjon og bevilgning for ervervelse av eiendom og utøvelse av næringsvirksomhet i Norge. Redegjør for de grunntanker som ligger bak dets fremvekst i vårt århundre, og jevnfør disse med argumentene for næringsfrihet.

Sosiallære

Drøft de sosiale problemer og sosialpolitiske tiltak som kan bli aktuelle dersom det oppstår behov for en rask omstilling på arbeidsmarkedet, f. eks. som følge av en eventuell norsk deltakelse i et nærmere tollpolitisk og økonomisk samarbeid med andre land.

Bedriftsøkonomikk

Drøft begrepet skjult reserve. Drøft argumenter for og imot adgang for bedriftene til å skape skjule reserver.

Spesialoppgave i statistikk

Hvilke statistiske data har vi til belysning av strukturen i det private forbruk i Norge? Drøft behovet for en utbygging av denne statistikken.

Oppgavene til 1. avdeling våren 1958

Grunnkurs

Gi en analyse av produsentenes økonomiske tilpassing på produktmarkedet når han er den eneste tilbyder av en vare (monopolist).

Befolkningslære

Gi en oversikt over de ventede endringer i befolkningens alderssammensetning fram til 1970. Diskuter de problemer disse endringer reiser når det gjelder undervisningsvesenet, sysselsettingen og forsørgingen av de gamle.

Teoretisk statistikk

1) Ifølge en bestemt dødelighetstabell er sannsynligheten lik 0,03 for at en 65-årig mann skal dø innen ett år. Beregn sannsynligheten etter denne tabellen for at det av

a) 100 menn i alder 65 skal dø 2 innen ett år,

b) 1600 » » » 65 » » 32 » » »

2) Vi vet at dødeligheten i de enkelte aldersklasser har vist synkende tendens siden dødelighetstabellen ble oppstilt. For en gruppe på 1600 menn i alder 65 finner vi nå at 32 dør i løpet av ett år. Er det rimelig å anta at dødssannsynligheten i gruppen er 0,03?

3) Ved en tilsvarende undersøkelse av en annen gruppe på 100 mann i alder 65, finner vi 2 døde. Hva blir svaret på spørsmålet ovenfor i dette tilfelle?

4) Vi hører ofte at vi må være forsiktige med å trekke konklusjoner på grunnlag av små utvalg. Etter dette skulle f. eks. konklusjonen i punkt 3 være mer usikker enn i punkt 2. Er De enig i dette? Hva ligger det i denne generelle uttalelsen, sett fra et teoretisk standpunkt?

Rettslære

1) Avslutning av traktater.
2) Gi en oversikt over hovedreglene om fullmakt.

Begge oppgaver skal besvares.

EKSAMENSKANDIDATER 1958 I.

1. avdeling.

Navn:	Grunnkurs	Teoretisk statistikk	Befolkningslære	Rettslære	Muntlig gj.snt.
Haugen, Johan	3.10	3.50	2.60	2.80	2.90
Spildregjerde, Trygve	2.25	2.40	2.75	2.50	2.50
Rishaug, Helge Ivar	2.40	2.85	2.80	2.80	2.65
Neste, Harry Arnulf	3.25	3.05	3.00	2.95	3.00

2. avdeling.

Navn:	Teoretisk statistikk	Sosial-lære	Nærings-økonomikk	Penge- og kredittlære	Bedrifts-økonomikk	Offentlig økonomikk	Spesial-oppgave i stat.	Embets-eksamen
Graue, Johannes	2.80	2.85	3.00	3.00	2.90	2.90	2.80	2.85
Tuhus, Arne Pelmar Torstein	2.75	2.80	3.00	2.70	2.80	2.65	3.10	2.80
Sand, Steinar	2.60	2.65	2.60	2.65	2.45	2.65	2.70	2.65
Sjursen, Johnny	3.50	3.00	2.65	2.90	2.80	2.85	3.00	2.90
Gunntveit, Olaf Arnfred	2.95	2.80	2.70	2.65	2.55	2.50	2.75	2.65
Rønning, Frank	2.55	2.50	2.70	2.90	2.60	2.75	2.50	2.65
Haugstad, Olav Johannes	2.65	3.05	3.10	2.80	2.75	2.75	2.90	2.80
Tønus, Alfred Peeter	3.00	2.45	2.75	2.65	2.65	2.75	2.75	2.70
Schjetne, Svein Anders	2.95	3.05	2.90	3.45	2.75	3.05	2.90	2.95

Skattesaker

Det er ikke helt klart bestandig hva man har rett til å få fratrukket ved inntektsfastsettelsen når det gjelder utgifter til studiereiser, kongress-deltakelse o. l. Delvis har ligningspraksis variert fra kommune til kommune. I denne forbindelse gjør vi Sosialøkonomisk Samfunns medlemmer oppmerksom på at Norges Akademikersamband, som Samfunnet står tilknyttet, har tatt opp en del skattesaker av nevnte art. Foreløpig er 3 saker vunnet ved henholdsvis Trondheim, Oslo og Bergen byrett. Dommene er ikke påanket av kommunene. Interesserte kan få nærmere opplysninger ved henvendelse til Samfunnets styre.

Akademikersambandets styre har besluttet å ta opp ytterligere 2 liknende skattesaker, samt å prøve spørsmålet om lovligheten av å beskatte videnskapelige belønninger.

Vi ønsker å gjøre Sosialøkonomisk Samfunns medlemmer oppmerksom på disse saker. Generelt gjør vi oppmerksom på at ved konkrete tilfeller hvor det reises strid om visse utgifter er fradragsberettiget, bør eventuelle forfalne skatter betales med forbehold inntil spørsmålet om lovligheten av fradragene er nærmere avklaret. Sosialøkonomisk Samfunns hovedstyre vil være behjelpelig med å skaffe sine medlemmer materiale og opplysninger som kan ha betydning i denne sammenheng.

Ved å tegne

livsforsikring

med familietillegg

kan De trygge familien med et beløp som virkelig monner mot et overkommelig utlegg til premie.

Eksempelvis kan en 28-årig økonom som nylig har giftet seg — eller som er klar over at det nu er på tide å gjøre det — for en årlig premie på *kr. 385,—* få en forsikring på kr. 10 000,— som utbetales ved hans 70. år eller tidligere død, med familietillegg som sikrer utbetaling av det femdobbelte beløp — *kr. 50 000,—* — ved død i de første 20 år.

Ved død innen 1. januar 1963 garanterer Norske Liv dessuten et tillegg som i dette tilfelle utgjør 15%, slik at den samlede utbetaling ved død før 1. januar 1963 blir *kr. 57 500,—*.

NORSKE LIV
Stiftet 1844

Statistisk Sentralbyrå,
Biblioteket,
Dronningensgt. 16,
Oslo.